DOI 10.70286/SV-13.11.2026.009

Методика роботи з романом «Правда» у контексті розвитку критичного мислення майбутніх учителів англійської мови

Семенова Ксенія Олександрівна, здобувач вищої освіти
Факультет іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна
Науковий керівник:
Лук'янченко Ірина Олегівна, канд. пед. наук, доцент
Кафедри германської філології та МВІМ
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Україна

Вступ. Сучасна іншомовна освіта висуває вимогу не лише до володіння мовою, а й до здатності критично осмислювати інформацію, визначати її достовірність та аргументувати власні висновки. У зв'язку з цим у контексті підготовки майбутніх учителів іноземної (англійської) мови актуальним вважаємо пошук методично обґрунтованих шляхів формування в них критичного мислення (КМ).

Проблема розвитку КМ має тривалу дослідницьку історію (Дж. Дьюї [7], Р. Енніс [8], П. Фачоне [9], Д. Халперн [10]; в українській науці – С. Терно [4], О. Тягло [5], О. Бігич [1], Т. Полонська [2,3]), проте методичні можливості гумористичної фентезійної прози для цілеспрямованого розвитку цієї якості в майбутніх учителів англійської мови висвітлені недостатньо. На нашу думку, автентичний художній текст, який завдяки неоднозначності проблематики, зіткненню різних позицій та наявності прихованих смислів створює можливості для інтерпретації, зіставлення поглядів, оцінювання аргументів і формування самостійних суджень, є актуальним матеріалом для розвитку КМ студентів. З урахуванням цього як матеріал обираємо роман Террі Пратчетта «Правда» (Terry Pratchett, «The Truth», 2000 [11]), одну з книг авторського циклу «Дисксвіт», присвячену появі першої газети у вигаданому місті Анк-Морпорк і тематично зосереджену на перевірці джерел, маніпуляції інформацією та пошуку істини. Вважаємо, що така тематична спрямованість роману створює проблемне поле для розвитку аналітичних, оцінювальних і рефлексивних умінь студентів-читачів.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та описати методику роботи з романом Террі Пратчетта «Правда» для розвитку КМ студентів, майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Теоретично-методологічну основу дослідження становлять: когнітивна модель КМ П. Фачоне (інтерпретація,

аналіз, оцінювання, умовивід, пояснення, саморегуляція) [9], метакогнітивний підхід Д. Халперн, що передбачає усвідомлення й корекцію власних когнітивних стратегій [10], та трифазна модель роботи з текстом (дотекстова, текстова, післятекстова діяльність) [9,10], переосмислена під завдання розвитку КМ. Перша модель надає набір операцій, які можна перетворити на конкретні завдання, друга забезпечує рефлексивний складник, третя задає структуру роботи з текстом. Інтеграція зазначених теоретичних положень забезпечує взаємозв'язок когнітивного, метакогнітивного та організаційного аспектів навчання: від виконання інтелектуальних операцій під час читання й аналізу тексту до усвідомлення студентами власних стратегій мислення та оцінювання отриманих результатів.

Методику розвитку КМ майбутніх учителів англійської мови розглядаємо як організовану систему навчальних дій, спрямованих на формування вмінь аналізувати іншомовну інформацію, визначати її достовірність, аргументувати власні висновки та здійснювати рефлексію пізнавальної діяльності. Методика передбачає цілеспрямоване використання художнього тексту (роману Т. Пратчетта «Правда») як засобу розвитку КМ. Її специфіка полягає в організації роботи з художнім текстом не лише як об'єктом читацького аналізу, а і як проблемним середовищем, що спонукає студентів перевіряти припущення, зіставляти альтернативні інтерпретації, оцінювати переконливість позицій та обґрунтовувати власні судження. Структурно-функціональне представлення запропонованої методики реалізовано у вигляді моделі, що охоплює три взаємопов'язані компоненти: цільовий (мета й навчальні завдання), змістовий (матеріал) і процесуальний (послідовність роботи, методи та форми взаємодії).

Цільовий компонент спрямований на формування здатності критично сприймати іншомовну інформацію: розкладати повідомлення на змістові частини, розрізняти головне й другорядне, аналізувати логіку аргументації, перевіряти надійність джерел, підкріплювати судження доказами. Важливе місце посідає рефлексія, завдяки якій студент усвідомлює власні припущення й за потреби переглядає їх. Мета конкретизується через три компоненти КМ, виокремлені на основі зіставлення підходів: аналітичний (інтерпретація, аналіз), оцінювальний (оцінювання, формулювання умовиводів та обґрунтованих висновків) і рефлексивний (пояснення, саморегуляція та метакогнітивний контроль за Д. Халперн [10]). Саме цей каркас використано для добору завдань, оскільки, на нашу думку, такий розподіл уможливлює розробку навчальних завдань, спрямованих не лише на розуміння й інтерпретацію художнього тексту, а й на оцінювання представленої в ньому інформації та усвідомлення студентами власних стратегій мислення.

Змістовий компонент визначає матеріальну основу навчання. Для розвитку КМ доцільно добирати неоднозначні тексти, які порушують проблемні питання та допускають зіставлення різних позицій. У запропонованій методиці таким матеріалом є роман Т. Пратчетта «Правда», дидактичний потенціал якого зумовлений тематикою правди, неправди, маніпуляції та контролю над інформацією; іронічною оповіддю; системою персонажів із відмінними

поглядами й мотивами; мовним рівнем, придатним для студентів старших курсів; композицією, що дає змогу організувати читання частинами. Мовний рівень роману зумовлює його придатність для роботи зі студентами, які володіють англійською мовою на рівні B2 і вище, та дозволяє використовувати його як автентичний матеріал, що водночас розвиває їх мовленнєві й аналітичні вміння.

Процесуальний компонент відображає практичну реалізацію методики й охоплює три етапи: підготовчий, осмислення та рефлексії.

Підготовчий етап має на меті актуалізувати попередні знання, зацікавити читанням і сформувати установку на критичне сприйняття твору. Переважає позааудиторна самостійна робота: прогнозування за заголовком, інтелект-карти, проблемні запитання, робота з анотацією та відомостями про автора. Результати збираються через Google-форму; оцінюється не збіг прогнозу, а послідовність міркувань.

Етап осмислення спрямований на аналіз повідомлень, зіставлення точок зору, оцінювання аргументів. Провідними операціями є аналіз, оцінювання та умовивід. Основна форма – аудиторна робота в парах і групах із застосуванням читання з маркуванням INSERT [6], розмежування факту й думки, аналізу аргументації, дискусій та дебатів, кейс-методу, рольових ігор.

Етап рефлексії сприяє формуванню самостійної позиції, оцінюванню власної роботи та усвідомленню меж особистих суджень. Робота проводиться як на практичному занятті, так й пропонуються завдання для самостійної позааудиторної роботи. Як основні завдання для опрацювання студентами виокремлюємо есе, портфоліо, щоденник спостережень, самооцінювання та взаємооцінювання. Оцінюється глибина аналізу, логічність викладу, наявність власної позиції й доказовість письмових робіт. Рефлексивна діяльність передбачає також повернення до початкових припущень і оцінювання того, наскільки змінилася позиція студента під впливом прочитаного та обговореного матеріалу, які аргументи стали визначальними для такого перегляду.

Оскільки роман не поділено на традиційні глави, з метою поетапної організації діяльності студентів-читачів роман пропонуємо структурувати в п'ять авторських навчальних блоків (сюжетних арок), виокремлених за принципом тематико-сюжетної цілісності: «Народження газети», «Змова проти Ветінарі», «Війна видань», «Тінь батька», «Правда до завтра». Такий поділ дає змогу співвіднести зміст окремих частин твору з конкретними завданнями розвитку КМ. Кожен блок охоплює підготовку, осмислення та рефлексію й може бути опрацьований протягом одного-двох практичних занять. Добір вправ відповідає змісту кожної арки: від прогнозування сюжету й маркування інформації за INSERT до аналізу юридичної лексики, порівняння якісного видання й таблоїда, дебатів про допустимість приховування правди та розроблення плану уроку англійської мови для старшої школи з використанням уривка роману. Виконання таких завдань передбачає не лише інтерпретацію подій і вчинків персонажів, а й перевірку обґрунтованості їхніх тверджень, виявлення суперечностей, зіставлення альтернативних позицій та формулювання висновків на основі текстових доказів. Важливим вважаємо у кожній

арці пропонувати завдання, де студент виступає як майбутній учитель, адже у такий спосіб поєднуються два взаємопов'язані напрями: розвиток власного КМ студента як читача та формування його готовності у подальшій професійній діяльності організовувати критичне осмислення інформації учнями на уроках англійської мови.

Висновки. Запропонована методика створює методичні умови для розвитку критичного мислення майбутніх учителів англійської мови завдяки послідовному поєднанню прогнозування, аналітичної роботи з художнім текстом, оцінювання представлених у ньому позицій та рефлексії власної пізнавальної діяльності. Комплекс завдань, побудований на основі п'яти сюжетно-тематичних блоків роману, забезпечує поступовий перехід від прогнозування та інтерпретації до оцінювання доказів, аргументації власної позиції й рефлексії, й може бути корисним для роботи в межах курсів домашнього та критичного читання. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності запропонованої методики.

Ключові слова: критичне мислення, майбутні вчителі англійської мови, методика навчання, художня література, роман Т. Пратчетта «Правда», когнітивні операції, рефлексія.

Список використаних джерел

1. Бігич О. Б. Модерація й розвиток критичного мислення майбутніх учителів іспанської мови як технології формування методичної компетентності. *Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія*. 2019. № 31. С. 43–52.
2. Полонська Т. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. *Українська педагогіка*. 2022. № 1. С. 71–80.
3. Полонська Т., Пасічник О., Горошкін І. *Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів 5–6 класів гімназій : методичні рекомендації* / за наук. ред. В. Редька. Київ : Педагогічна думка, 2022. 60 с.
4. Терно С. О. *Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) : посібник для вчителя*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
5. Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі. *Філософія освіти*. 2017. № 2 (21). С. 240–257.
6. Crawford A., Makinster J., Mathews S., Saul W. *Teaching and Learning Strategies for The Thinking Classroom*. New York : The International Debate Education Association, 2005. 244 p.
7. Dewey J. *How We Think*. Boston : D.C. Heath, 1910. 224 p.
8. Ennis R. H. A taxonomy of critical thinking dispositions and abilities. *Teaching Thinking Skills: Theory and Practice* / eds. J. B. Baron, R. J. Sternberg. New York : W. H. Freeman, 1987. P. 9–26.

9. Facione P. A. *Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction*. Millbrae : The California Academic Press, 1990. 112 p.
10. Halpern D. F. *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. 5th ed. New York : Psychology Press, 2014. 654 p.
11. Pratchett T. *The Truth*. London : Doubleday, 2000. 336 p.